

Kielellisten oikeuksien toteutuminen ulosotossa

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 1.10.2020 osoittamassaan kantelussa arvostellut ulosottoviranomaisen menettelyä, koska ulosottoylitarkastajan tekemässä päätöksessä oli käytetty sekä suomen että ruotsin kieltä. Lisäksi kantelija on arvostellut sitä, että päätökseen ei ollut kirjattu hänen hakemuksensa perusteluja eikä hän kyennyt kirjoittamaan perusteluja kattavasti ulosoton sähköisellä lomakkeella, koska tekstikentän merkkimäärä oli rajattu.

SELVITYS

Valtakunnanvoudin kanslia on antanut asiassa 1.6.2022 päivätyn lausunnon, jonka oheen on liitetty Ulosottolaitoksen Etelä-Suomen laajan täytäntöönpanon toimintayksikön lausunto selvityksineen.

Lausunnot ja selvitykset lähetetään kantelijalle tiedoksi tämän päätöksen ohessa.

RATKAISU

Sovellettavat säännökset

Perustuslain 17 §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai

ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Kielilain (423/2003) 2 §:n nojalla lain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia.

Ulosottokaaren 3 luvun 111 a §:n 1 momentin mukaan asian käsittelykielen ulosottoasiassa sovelletaan, mitä kielilain 15 §:ssä säädetään asian käsittelykielestä riita-asiassa. Pykälän 2 momentin mukaan asianosaisen oikeuteen saada asiakirjan käännös sovelletaan, mitä kielilain 20 §:n 2 momentissa säädetään riita-asian asianosaisen oikeudesta asiakirjan käännökseen.

Kielilain 15 §:n 1 momentin mukaan riita-asiassa käytetään kaksikielisessä käräjäoikeudessa asian käsittelykielenä asianosaisten kieltä. Jos asianosaiset ovat erikielisiä eivätkä sovi käytettävästä kielestä, tuomioistuin päättää käytettävästä kielestä asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen. Jos kielivalintaa ei voida tehdä tällä perusteella, käytetään tuomioistuimen virka-alueen väestön enemmistön kieltä. Pykälän 2 momentin mukaan yksikielisessä käräjäoikeudessa käytetään tuomioistuimen virka-alueen kieltä, jollei tuomioistuin asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen päättä toisen kielen käyttämisestä.

Kielilain 19 §:n 1 momentin mukaan tuomio, päätös ja muu viranomaisen 12–17 §:n mukaisessa asiassa annettava asiakirja laaditaan asian käsittelykielellä. Pykälän 2 momentin mukaan asian valmisteluun ja käsittelyyn liittyvät asiakirjat voidaan viranomaisen harkinnan mukaan laatia osittain suomen ja osittain ruotsin kielellä. Päätös ja tuomio on kuitenkin annettava yksikielisenä.

Kielilain esitöissä on tuotu esille se oikeuskäytännössä ([KKO 1993:153](#)) todettu seikka, että henkilö voi olla kaksikielinen. Hänen oma kielensä on tällöin joko suomi tai ruotsi ja yksittäistapauksessa näistä kahdesta kielestä se kieli, jota asianosainen haluaa itse käyttää. Tämä tulokinta ottaa huomioon tosiasiallisesti kaksikielisten henkilöiden aseman eikä sido heitä sellaiseen joko/tai –asetelmaan, jossa heidän on valittava jompikumpi kahdesta omasta kielestään kielekseen yhteyksissään viranomaisiin ([HE 92/2002 vp](#) s. 71).

Ulosottolaitoksen virka-alueena on koko maa ja Ulosottolaitos on viranomaisena kaksikielinen. Ulosottokaaren 1 luvun 11 §:n 2 momentin mukaisesti Ulosottolaitoksessa on lailla säädettyjä toimintayksiköitä, joiden toimialueena on koko maa tai maantieteellisesti rajatut alueet. Valtakunnalliset toimintayksiköt ovat kaksikielisiä. Laajan täytäntöönpanon toimintayksiköiden kielellinen asema määräytyy kielilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Yksiköt ovat joko yksitai kaksikielisiä, riippuen yksikön toiminta-alueella olevien kuntien kielestä ([HE 71/2018 vp](#) s. 66-67).

Ulosottokaaren 1 luvun 11 §:n 4 momentin mukaan toimintaa järjestettäessä on huolehdittava palveluiden alueellisesta saatavuudesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Kielilain 23 §:n mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä.

Arviointi

Kantelija oli tehnyt ulosoton sähköisessä asiointijärjestelmässä suomen kielellä hakemuksen palkan ulosmittauksen rajoittamiseksi. Väestötietojärjestelmään kirjattu kantelijan äidinkieli on ollut ruotsi.

Lähtökohtaisesti viranomaisen voi olettaa asiansa suomeksi vireille saattaneen henkilön haluavan asioida myös jatkossa samassa asiassa suomeksi, jollei ilmene syitä epäillä asianomaisen henkilön haluavan asioida väestötietojärjestelmään merkityllä kielellä. Minulla ei ole aihetta arvostella ulosottoylitarkastajan menettelyä siltä osin kuin hän on pyrkinyt tekemään päätöksen kantelijan suomeksi tekemään hakemukseen suomeksi.

Näkemykseni mukaan kantelijan esittämä arvostelu ei kohdistu niinkään siihen, että suomi olisi ollut virheellinen käsittelykieli vaan siihen, että käsittelykieli on jäänyt epäselväksi, koska päätöksessä on käytetty sekä suomen että ruotsin kieltä. Tältä osin voin yhtyä kantelijan esittämään arvosteluun.

Kielilain 19 §:n nojalla päätös on annettava yksikielisenä. Säännös on yksiselitteinen. Ulosoton rajoittamispäätös olisi tullut laatia kokonaan yksikielisenä kuten myös valtakunnanhallinnon kanslia on lausunnossaan todennut. Ulosottoylitarkastaja A:n tekemä päätös on ollut kielilain vastainen.

Ulosottokaaren 1 luvun 19 §:n mukaan ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävissään asianmukaisesti ja puolueettomasti. Hallintolain 9 §:n 1 momentissa säädetyn hyvän kielenkäytön vaatimuksen mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Vaikka hallintolakia ei sovelleta ulosottoon, on siinä säädetyn hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluvan hyvän kielenkäytön vaatimus omiaan turvamaan ulosottomenettelyn asianmukaisuutta ja asiakkaiden asianmukaista kohtelua. Myöskään hyvän hallinnon kannalta ei ole hyväksyttävää, että asiakas saa sekakielisen päätöksen.

Selvitysten perusteella virheen taustalla on ollut se, että ulosoton tietojärjestelmässä tehtyyn päätökseen on muodostunut automaattisesti oletustekstit ruotsin kielellä, koska kantelijan väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli on ollut ruotsi. Lopputuloksena ulosottoylitarkastajan

tekemässä päätöksessä hakemuksen ja päätöksen perustelut ovat olleet suomeksi, mutta muilta osin päätös on ollut ruotsiksi järjestelmän automaattisten oletustekstien mukaisesti.

Päätöksen tehnyt ulosottoylitarkastaja ja asiassa lausuntonsa antanut kihlakunnanvouti ovat todenneet, että kaksikielinen päätös on ollut seurausta kielivalintaan liittyvästä järjestelmäteknisestä ominaisuudesta, johon asiaa hoitanut ulosottomies ei ole voinut vaikuttaa.

Valtakunnanvoudin kanslian lausunnossa on kuitenkin todettu, että ulosottomies voi vaihtaa henkilön kielen ulosoton tietojärjestelmään. Näin ollen virheen syynä vaikuttaa olevan järjestelmäteknisen ominaisuuden sijaan pikemmin ulosottoylitarkastajan tietämättömyys tai osaamattomuus tietojärjestelmän käytössä sekä mahdollisesti myös se, ettei ulosottoylitarkastaja ole tiedostanut kielilain velvoitetta päätöksen yksikielisyydestä.

Totean myös, että lähtökohtaisesti yksittäinen virkamies ei voi vetäytyä vastuustaan hoitaa tehtävänsä virkamieslain edellyttämällä tavalla asianmukaisesti vain vetoamalla käytössä olevan järjestelmän ongelmiin, jos puutteet olisivat kuitenkin tapauskohtaisesti korjattavissa muilla tavoin. Asiassa ei ole ilmennyt, että ulosottoylitarkastaja olisi pyrkinyt selvittämään vaihtoehtoja menettelytapaa sekakielisen päätöksen estämiseksi.

Korostan sitä, että perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen ei saa olla riippuvainen viranomaisten tietojärjestelmien toiminnallisuuksista. Kielilain 23 § edellyttää viranomaisen toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtivan siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat. Tähän ohjaa myös perusoikeuksien aktiivista turvaamista koskeva perustuslain 22 §.

Tietojärjestelmät edesauttavat virkatehtävien asianmukaista hoitamista ja myös toteuttavat kielellisten oikeuksien toteutumista. Ne, kuten tässä tapauksessa, voivat myös olla näiden oikeuksien toteutumisen esteenä. Tällaisessa tilanteessa viranomaiselta edellytetään aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta. Ilmeiset virheet tulee korjata, vaikka niiden taustasyy olisikin tietojärjestelmissä. Viranomaisissa käytettävien tietojärjestelmien tulee soveltua myös muihin kuin sellaiseen tyyppitapaukseen, jossa päätöksen kieli ja väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli ovat samat. Lisäksi viranomaisten tulee järjestää henkilöstölle riittävä ohjeistus tietojärjestelmien käyttöön, jotta kielelliset oikeudet voivat tosiasiallisesti toteutua.

Ulosoton tietojärjestelmä on sinänsä mahdollistanut käsittelykielen vaihtamisen, mutta tämä toiminnallisuus ei asiassa ilmenneen perusteella ole ollut riittävästi ulosottomiesten tiedossa. Virhe on todettu yksittäisessä kanteluasiassa, mutta selvitysten perusteella kyse saattaa olla osin yleisemmästäkin tietämättömyydestä.

Ulosottolaitoksen keskushallintona toimiva valtakunnanvoudin kanslia on todennut lausunnossaan, että asiaan tulee Ulosottolaitoksen tiedottamisessa ja koulutuksessa jatkossa kiinnittää huomiota. Pidän valtakunnanvoudin kanslian toimenpiteitä välttämättöminä ongelman poistamiseksi.

Siltä osin kuin kantelija on arvostellut ulosoton sähköisen hakemuslomakkeen perustelukentän rajoitettua merkkimäärää, asia ei anna aihetta toimenpiteisiin ottaen huomioon, että merkkimäärää on sittemmin lisätty. Lisäksi hakemuksen liitteeksi on aiemminkin ollut mahdollista liittää erillinen asiakirja, joten sähköinen hakemuslomake ei ole estänyt kantelijaa toimittamasta laajempia perusteluja hakemuksensa tueksi. Saadun selvityksen perusteella päätökseen oli kirjattu myös kantelijan hakemuksen perusteet eikä asia tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin. Myöskään tietopyynnön käsittelyyn kohdistuvan arvostelun osalta kantelu ei anna aihetta toimenpiteisiin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän ulosottoylitarkastaja A:n huomiota, että kielilain 19 §:n nojalla päätös on annettava yksikielisenä.

Saatan valtakunnanvoudin kanslian tietoon edellä esittämäni käsityksen tiedotuksen ja koulutuksen merkityksestä asiassa ilmenneen ongelman poistamiseksi ja pyydän sitä ilmoittamaan sitä koskevista toimenpiteistään viimeistään 31.12.2022.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki